

Минає сорок днів, як відійшов у вічність Герой України, невтомний збирач вічних цінностей директор Львівської національної галереї мистецтв **Борис Григорович ВОЗНИЦЬКИЙ**. І всі ці дні довкола цього славного імені тривають словесні баталії про долю двох історичних батальних полотен, які 40 років тому врятував від знищення безпристрасний «лицар забутих замків». Це картини італійського майстра Мартіно Альтамонте «Битва під Віднем» (8 на 7 метрів) та «Битва під Парканами» (9 на 8 метрів), написані в Жовкві – столиці раннього українського ренесансу.

Лариса МАРЧУК

Фото Євгена КРАВСА.

І один у полі воїн

Борис Возницький у нинішніх суперечках залишається «одним у полі воїном», який відстоював збереження і недоторканність колекції галереї. Бо все його життя – це приклад безпачосного служіння Україні.

Наша розповідь – про збирача вічних цінностей, про історію батальних полотен і збереження скарбів, залишених нам у спадок Борисом Возницьким.

Готель Возницького

Є у Львові мистецтвознавець, унікальний за обсягом знань та широкою палітрою талантів – дослідник, реставратор, живописець, актор без театру (навчався в театральному інституті), соліст без опери (брав приватні уроки в Соломії Крушельницької), автор 38 наукових мистецьких видань, лауреат Шевченківської премії, професор, викладач Львівської академії мистецтв **Володимир Антонович Овсійчук** (на знімку праворуч). Цей поважний і жвавий 88-річний учений – друг Бориса Возницького. Ми сиділи в його квартирі-«хрущовці», щільно заповненій книгами, наче вулик медовими стільниками.

– Так сталося, що Борис Возницький був моїм студентом, коли я викладав у 1953 році в училищі імені Івана Труша. За мою порадою подався навчатись у Ленінград, а вже 1964 року взяв мене на роботу в галерею, – розповів Володимир Антонович. – Це був час славнозвісних експедицій, коли ми, група музейників, об'їжджали села та міста Галичини й Волині та збирали історичні мистецькі цінності. Генератором цього був Возницький, він збирав усе: скульптуру, портрети, ікони, книги, гобелени. Я часто дивувався тому, бо не розумів, де ми все це розмаїття зберігатимемо. А Возницький був далекоглядний, бо в такий спосіб уже тоді творив му-

зей нового зразка, яких ще не було в Україні. У селах люди нас сприймали, як ворогів: храми були зачинені, а ми забирали звідти скульптуру, ікони, книги. Тому під час експедицій ми постійно ночували в полі біля копиць сіна чи скирт пшениці. Згодом, коли бачили в полі скирти, називали їх «готелями Возницького». Тут і зупинялись. Накривались брезентом. Він нас рятував від холоду й дощу. Терпіли незручності, але ніхто не нарікав – усім було цікаво, ми робили потрібну справу.

– А як знаходили порозуміння з місцевою владою?

– В одному піонерському таборі побачили, що діти витягли труну з храму і плавали в ній у водоймі. Звернулися до вожатих, директора, що неможе так робити, та реакції – жодної. До іншого храму ми потрапили саме тоді, коли там палили книги, а дядьки розпилювали дерев'яні скульптури Пінзеля на дрова. Приходили на засідання райрад, сільрад, просили віддати мистецькі раритети, пояснювали,

Група музейників на чолі з Б. Возницьким (перший ліворуч) вирушає в чергову експедицію: на пошук історичних мистецьких цінностей

в чому їхня цінність. Проте довкола панували цілковите й безпросвітне невігластво та зневага до історії свого краю. З Божою допомогою Возницьким було врятовано відомі роботи Пінзеля, які нині зберігають у музеї, «Самсон роздирає пашу Лева», «Авраам приносить у жертву свого сина» та багато інших. У ті часи намірів Возницького не розуміли не лише представники влади на місцях, а й музейні працівники. Пригадую, він привіз до Національного музею скульптуру, але там її відмовилися прийняти – нібито не відповідала специфіці закладу. Колеги його не завжди підтримували. Однак за час експедиції було зібрано кілька тисяч творів мистецтва. Возницькому вдалося знайти місце, де можна було б розмістити це розмаїття скарбів – Олеський замок.

71

Як через одного невігласа загорівся Олеський замок

Борис Возницький одержав під філію картинної галереї Олеський замок, бо завжди вмів у тихій безпристрасній розмові знаходити вагомі аргументи й переконувати партійних керівників. Умів із ними ладити, не втрачаючи людської гідності. Згодом йому «великі патріоти» нагадували, кому він служив. Проте Борис Возницький на плітки і докори ніколи не реагував.

– Пригадую, як ми раділи, коли одержали Олеський замок, де могли б розмістити зібрані колекції. Він був після війни найкраще збережений, але у 1951 році трапилася прикра ситуація, про яку вважаю за потрібне розповісти, – пригадує Володимир Антонович. – Один чоловік в Олеську хотів підперти собі паркан і шукав залізяку. Побачив її на даху замку і відламав. Під час грози грим вдарив у замок і сталася пожежа, бо той чоловік відламав не що інше, як громовідвід. І це не поодинокий випадок, наші люди часто не здатні пошанувати свою історію. Тож коли ми

одержали Олеський замок, він був суцільною руїною. І Борисові Возницькому довелося докласти багато зусиль, щоб у 1975 році він став унікальним музеєм, аналогів якому в Україні не було.

– **Володимире Антоновичу, у своєму науковому дослідженні, яке вийшло окремою книгою-альбомом «Майстри українського бароко», ви відзначаєте мистецьку вартість батальних полотен Мартіно Альтамонте. Пригадайте, будь ласка, за яких обставин Борис Возницький знайшов ці картини.**

– Найбільший ворог плодів людської творчості – це те саме людське невігластво. Саме від невігласів завжди рятував мистецькі цінності Возницький. Якби не він, батальні полотна Альтамонте були б назавжди втрачені. Пригадую, як ми з ним зайшли в костел святого Лаврентія в Жовкві. Те, що висіло на стінах, важко було назвати картинами. То були шматки понище-

ного полотна, бо служили мішенню для місцевих хлопчаків, які стріляли в них із рогаток. У вівтарній частині були ще два, менші за розмірами, полотна «Битва під Хотинном» і «Битва під Клушино». Храм був відчинений, будь-хто заходив і робив там, що хотів. Возницький, побачивши таке, вирішив негайно рятувати картини, бо за рік їх не було б. Але без спеціальних засобів, техніки й людей це неможливо зробити. Уже під час першої експедиції ми вирішили зняти картини. Добре пам'ятаю, як з одного кутка полотна зірвалося й просвітіло над головою Возницького – один-два сантиметри, і голову йому б зняло, я тоді дуже злякався. Ми завезли картини в Олеський замок, і там розпочалася їх реставрація. Я дослідив і вивчив ці твори мистецтва й написав перші чотири нариси про майстрів українського бароко – Мартіно Альтамонте, Юрка Шимонівича, Йона Конзелевича, Івана Рутковича.

Засновник –
Верховна Рада України

Головний редактор
Світлана ПИСАРЕНКО

Редакційна колегія:

Віктор КОРНІЮК,
Лариса СЕВЕРЕНЧУК, Юрій АРТЕМЕНКО,
Олександр БАНДУРКА, Іван БОКИЙ,
Степан ГАВРИШ, Віктор ГРАБ,
Юлій ЮФФЕ, Віктор КИРИЛЛОВ,
Олександр КОПИЛЕНКО, Анатолій МАТВІЄНКО,
Павло МАТВІЄНКО, Анатолій МАЦЮК,
Микола МЕЛЬНИК, Борис ОЛІЙНИК,
Сергій ПРАВДЕНКО, Анатолій СЕЛІВАНОВ,
Лесь (Леонід) ТАНОК, Віктор ТАРАН (Терен)
Головний редактор

Світлана ПИСАРЕНКО – 235-81-55

Приміальня:

Любов САЛЮК – 235-79-58

Заступник головного редактора

Віктор КОРНІЮК – 272-46-30

Відповідальний секретар

Лариса СЕВЕРЕНЧУК – 235-79-53

Головний бухгалтер **Ірина КИСІЛЬ**

Жанна СИМОНЕНКО – 235-79-58

Відділ з висвітлення питань

парламентської діяльності:

Микола БІЛОКОПИТОВ – 235-79-55,

Валентин КОВАЛЬСЬКИЙ,

Олексій СИЩУК – 235-79-52,

Юлія ЦИРФА – 235-79-55

Відділ соціально-економічної політики

та правового забезпечення:

Завідувач **Олександр МАЛІЄНКО** – 235-81-56,

Світлана ФІЛОНЕНКО – 235-79-55

Відділ гуманітарної політики:

Завідувач **Ольга КЛЕЙМЕНОВА** – 235-79-52,

Людмила ПУЗИКОВА, Лариса МАРЧУК,

Микола СЛАВИНСЬКИЙ, Євген ТИЩУК

Літературні редактори: **Олена ЧОПОВСЬКА,**

Валентина НЕСЛУЖЕНКО – 235-79-60,

Наталка СЕМІВОЛОС – 235-79-53

Реклама та передплата:

Віра ПРАВИНА – 272-46-23,

Сергій ДУБРОВІН – 234-68-30

Дизайн – **Ольга ПРОКОПЧУК** – 235-81-56

Верстка – **Анна СЕРДЕЧНА** – 235-81-56,

Наталія РЕПЕЦЬКА,

Сергій УСЕНКО – 235-79-60

Підтримка сайту –

Євген СИНЕЛЬНИКОВ – 235-81-56,

Олексій ЛОЗИНСЬКИЙ, Діана ТОКОВЕНКО

04053, Київ-53,

пров. Несторівський, 4

E-mail: mail@viche.info

E-mail: viche@rada.gov.ua

www.viche.info

Підготовку та випуск у світ журналу «Віче»

за дорученням засновника здійснює редакція.

© Віче, 2012.

Свідчення про державну реєстрацію друкованого

засобу масової інформації КВ № 570 від 05.04.1994.

Редакція не завжди поділяє позицію авторів.

І залишає за собою право на редагування,

опублікування наданих авторами творів та сплату

авторського гонорару. Рукописи не рецензуються

і не повертаються.

При передруку посилання на «Віче» обов'язкове.

Відповідальність за зміст і достовірність

реklamних оголошень несуть рекламодавці.

«R» – матеріали, які друкуються на правах реклами

Підписано до друку 04.07.2012

Формат 64x90/8.

Папір крейдований.

Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 9,3.

Зам. № . Тираж 3000 прим.

Ціна договірна.

Набрано і зверстано на комп'ютерному

комплексі редакції журналу «Віче».

Надруковано з готового оригінал-макета

у ТОВ «Ай-Прінт»

03680, м. Київ, вул. Сім'ї Сосніних, 3

Свідчення про державну реєстрацію

№ 253670 від 05.05.2011 р.

Журнал «Віче» читають у Верховній Раді та її комітетах, адміністрації Президента України, Кабінеті Міністрів України, Держтелерадіо. Він також надходить до бібліотек Конгресу США та Ради Європи, до Книжкової палати України, Національної бібліотеки України імені В. Вернадського, Національної парламентської, Державної науково-технічної, Державної бібліотеки для юнацтва, Державної науково-педагогічної, Центральної імені М. Островського.

Передплатний індекс – 74254.

Під час презентації відреставрованої «Битви під Віднем» в Олеському замку

Фото Віталія ГРАБАРЯ.

Мартіно Альтамонте – майстер українського бароко

– Володимире Антоновичу, чи це не помилка, адже він є італійським художником?

– За походженням він німець, який, навчаючись у Римській академії святого Луки, змінив своє прізвище Гогенберг на Альтамонте, що в перекладі з обох мов означає «висока гора».

Король Польщі Ян III Собеський, бажаючи увіковічнити свої військові подвиги, звернувся з проханням до Римської академії святого Луки відрядити для нього художника в Жовкву. Але ніхто з академістів не хотів їхати в «далеку Сарматію, де вулицями ведмеді ходять» – так вони казали про цей край. Тоді король звернувся до свого вихованця Юрія Шимонича, який навчався в академії, з проханням знайти охочого зобразити його подвиги. Вибір припав на Альтамонте. Художники по-

товаришували, ще перед поїздкою в Жовкву одружилися на двох рідних сестрах. Згодом Мартіно Альтамонте прижився з сім'єю в Жовкві, ставши живописцем при королівському дворі Яна III Собеського. Але він ніколи не бачив війни. Тож під час святкування дня народження свого сина Якуба Ян III Собеський влаштував у Жовкві видовищний бій. Частина війська переодягнули у трофейний турецький одяг і обладунки, інша частина була військом коаліційним. Так інсценували перед поважними європейськими гостями, серед яких були й короновані особи та дипломати, славнозвісну битву під Віднем. А тим часом Мартіно Альтамонте робив замальовки олівцем. Альтамонте не малював портретів, їх на полотні зобразив Юрій Шимонич. Картина «Битва під Віднем» була на той час новизною в жанрі

«Битва під Парканами»

Фото Віталія ГРАБАРЯ.

батального мистецтва. На ній зображено багато епізодів, ефектних сцен, пам'ятних для Яна III, чимало подробиць побутового характеру. Не випадковим є епізод з турком, який стинає голову білому страусові. Турки знали про велику любов Яна III до тварин. В урочищі Звіринець під Жовквою він тримав різних звірів, яких звозив звідусіль. Друге батальне полотно «Битва під

Парканами» – це парадна демонстрація війська, але конкретних батальних сцен на ній не відображено. Ціннішою є «Битва під Віднем», бо вона добре композиційно продумана. Обидва художники – Юрій Шимонович і Мартіно Альтамонте – працювали при дворі Яна III в Жовкві, можна сказати, що ці два батальні полотна творилися їхньою обопільною працею.

Королі й капуста

Центральна частина Жовкви (розташованої за 25 км від Львова) – це історико-архітектурний заповідник. Ще кілька років тому у фортифікаційному королівському замку були комуналки й мешканці на подвір'ї садили грядки капусти та пасли кіз. Нині в Жовкві відроджують історію свого міста, яке слугувало резиденцією польського короля Яна III Собеського й де народилися високомистецькі твори українського бароко.

Жовкву заснував і побудував за принципом середньовічних міст Станіслав Жолкевський, який запросив сюди італійських архітекторів, будівничих. Станіслав вивчав оборонне мистецтво в Німеччині, був полководцем, ходив походами проти турків, татар, московитів, був навіть старостою Москви. Проте мав багато ворогів серед польської шляхти, вона ж його й зрадила в одній із битв: турки відрубали йому голову, завезли султанові в Стамбул. Але його дружина Регіна викупила її за великі кошти й поховала у склепі костелу святого Лаврентія, де облаштовано мавзолей родини Жолкевських.

Після Станіслава Жолкевського місто перейшло до Яна Собеського. Це дві знакові історичні особистості українського походження. Мати Яна Собеського Теофіла Данилович походить з українського шляхетного роду, вона народила сина у своєму родинному Олеському замку. На долю цього польського полководця випала важлива місія – рятівника Європи від турецького поневолення.

– Саме на цих галицьких землях було створено європейське коаліційне військо, котре звідси рушило на Відень. Саме в Жовкві створено відомі мистецькі батальні картини, які сьогодні, на думку поляків, відображають історію Польщі. Але всі ці битви відбулися за межами Польщі за активної участі польських, австрійських, саксонських, баварських, швабських військових і запорозьких

Золочівський замок

Фото Євгена КРАВСА

козаків (до речі, їх налічувалось до 15 тисяч, точних даних немає), – підкреслив Володимир Антонович Овсійчук. – Картина «Битва під Віднем» – це унікальний історичний документ, у якому втілено важливий заклик: збереження європейської культури завдяки єдності й перемозі коаліційних армій над турками, котрі впродовж 300 років нападали на Центральну Європу.

«Битва під Віднем»

Фото Віталія ГРАБАРА

Славі людській не місце там, де славлять Бога

Знаковим є факт, що коштом Європейського Союзу «Битву під Віднем» і «Битву під Парканами» реставрували у Варшаві. Минулого року в інтерв'ю журналові «Віче» Борис Григорович Возницький розповів, що збирається розмістити їх у Золочівському та Олеському замках, де спеціально під картини в залах було піднято стелі, проведено реконструкцію. Однак польська сторона вже тоді звернулася до Бориса Возницького з пропозицією повернути батальні полотна в Жовкву, в костел святого Лаврентія, який вони раніше

прикрашали. На що Возницький не дав згоди, бо вважав, що картини матимуть змогу побачити багато туристів саме в замках, а в костелі чи церкві, де славлять Бога, немає місця славі людській, здобутій у кровопролитній війні.

Одразу ж після смерті Бориса Возницького розпочався поділ спадщини, яку він залишив. У владних кабінетах заговорили про потребу повернення відреставрованих батальних картин Мартіно Альтамонте в жовківський римо-католицький костел, бо тільки там їм буде створе-

но належні умови для збереження. Львівська інтелігенція, відомі діячі культури і мистецтва пікетували обласну держадміністрацію, протестуючи проти такого можливого рішення. Відбулося засідання громадської консультативної ради при Львівській обласній раді з резолюцією виставити батальні полотна Мартіно Альтамонте в Золочівському та Олеському замках із вимогою забезпечення державним коштом необхідного температурного режиму й охорони цих мистецьких шедеврів.